
LOGICA, TAAL EN BETEKENIS IN DE ASTROLOGISCHE DUIDING

Ingmar de Boer

Maar de sterren hebben nog een andere functie, namelijk dat zij die dit schrift machtig zijn, de toekomst kunnen aflezen uit hun patronen, door ernaar te kijken alsof het lettertekens zijn, en kunnen ontdekken wat ze betekenen door het systematisch toepassen van analogie.

(Plotinus, *Enneaden* III.1.6)¹

Inleiding

In het artikel *Esoterische astrologie en de objectiviteit in de astrologie* heb ik een model van de astrologische duiding toegepast, waarmee ik heb geprobeerd aan te tonen hoe verschillen in de astrologische duiding kunnen ontstaan door het hanteren van een verschillende persoonlijkheidstheorie.² De positieve reacties van enkele lezers zijn voor mij aanleiding om de gedachtegang achter het model hier in wat meer detail te belichten.

Hoe is horoscopie mogelijk?

De belangrijkste vraag die we ons kunnen stellen om te komen tot een dieper inzicht in het wezen van de astrologie is ongetwijfeld: hoe is het mogelijk dat de astrologie werkt? Deze vraag leidt ons al onmiddellijk de diepte in. Om te proberen deze vraag te beantwoorden moeten we ons op een of ander manier een beeld vormen van het universum waarin de relatie tussen de hemelsituatie en de verschijnselen op aarde een zinvolle plaats inneemt. Daarbij kunnen we ons afvragen hoe precies het proces van duiding verloopt waardoor de astroloog uit de afbeelding van de hemelsituatie, de horoscoop, informatie kan ontleen over die verschijnselen. Dit laatste probleem wil ik hier verder uitwerken.

De horoscoop als inductor

In het kader van wetenschappelijk onderzoek naar de werking van de astrologie wordt soms beweerd dat de horoscoop zelf geen informatie geeft, maar dat deze slechts een magische inductor is die de astroloog in staat stelt met behulp van buitenzintuiglijke waarneming informatie over de werkelijkheid te geven. Er zijn veel astrologen die de horoscoop op deze manier, of gedeeltelijk op deze manier, gebruiken. Als we de verschillende verschijningsvormen van astrologie in beschouwing nemen, kunnen we echter constateren dat het een belangrijk kenmerk is van de astrologie, dat er in zekere mate van regels wordt gebruikgemaakt om tot uitspraken te komen, in tegenstelling tot vele andere vormen van divinatie. Soms wisselen uit regels afgeleide uitspraken en ononderbouwde uitspraken elkaar af, en de astroloog is zich daarvan in dat geval vaak

niet bewust. De meeste astrologen zullen uitspraken doen van het type "Venus staat in sector 8, dat wil zeggen dat...", en niet bijvoorbeeld de horoscoop opgevouwen onder een steen leggen om vervolgens met behulp van helderziendheid uitspraken te genereren. De astroloog die dat wel zo doet zal zich in de praktijk wellicht helderziende noemen.

De rol van intuïtie

Regels zijn dus in de astrologie eigenlijk altijd van wezenlijk belang, zij het dat de regels bij ene astroloog weinig op de voorgrond staan, terwijl de andere astroloog een uitgebreid systeem heeft waarmee hij de horoscoop te lijf gaat. Geen enkele astroloog echter gebruikt uitsluitend regels om tot uitspraken te komen. Alleen maar manipuleren met regels, levert een fragmentarisch beeld dat moeilijk met de veelvormigheid van de werkelijkheid in overeenstemming kan worden gebracht. Om het beeld levend te maken moet er een zekere mate van *fingerspitzengefühl*, intuïtie of helderziendheid bijkomen. Daarbij moeten we er niet in alle gevallen vanuit gaan dat deze intuïtie voortkomt uit een bovennatuurlijk vermogen. In veel gevallen is er sprake van de vorm van intuïtie die ook een wiskundige heeft wanneer hij de oplossing van een probleem aanvoelt. Deze vorm van intuïtie kan worden toegeschreven aan het vermogen van de mens om heel efficiënt met grote hoeveelheden gegevens om te gaan. Het is niet altijd mogelijk om de vinger te leggen op hoe zulke cognitieve processen precies werken, maar dat wil niet zeggen dat het daarmee ook zonder meer gaat om iets bovennatuurlijks.

Bewegen en stilstaan

Als we de astrologie vergelijken met andere divinatie technieken, kunnen we daaruit iets anders leren omtrent de werking van de astrologie. Bij deze technieken zijn eigenlijk altijd tenminste twee groepen van componenten te onderscheiden.³ Er is een groep van vaste componenten en een groep van beweeglijke componenten die op een zeker moment worden gefixeerd ten opzichte van de vaste componenten. Bij het lezen van theeblaren (*tasseografie*), wordt het kopje op zeker moment omgekeerd waardoor de positie van de blaadjes wordt vastgelegd binnen het kopje, waardoor de betekenis van de patronen wordt vastgelegd. Bij een tarotlegging worden kaarten getrokken die in een vast patroon worden neergelegd. De positie van de kaarten bepaalt de omstandigheid of het tijdstip waarop de kaart van toepassing is. In de astrologie is de groep van bewegende componenten tweevoudig. Deze wordt gevormd door de roterende hemelsfeer met de dierenriemtekens enerzijds en de in hun baan rond de zon voorschrijdende planeten

anderzijds. Soms worden nog andere bewegende componenten toegepast, maar het principe van de "vaste" tegenover de "bewegende" componenten blijft daarmee uiteraard onverminderd geldig. Het horoscoopframe met horizon en meridiaan, cuspen en sectoren vormt de groep van vaste componenten. Op het horoscopisch moment worden de bewegende planeten en de bewegende sterrenhemel gefixeerd ten opzichte van het frame, waardoor een horoscoop ontstaat. We zouden kunnen stellen dat de drie componenten, 1. de sterrenhemel (de tekens van de dierenriem), 2. de planeten en 3. het sectorenframe, basiscomponenten vormen van alle grote tradities van astrologiebeoefening.

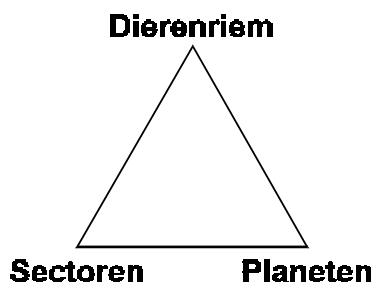

fig. 1

De planeten nemen binnen dit drietal componenten nog een bijzondere plaats in wat betreft hun beweging, omdat ze elk met een eigen snelheid bewegen. Daardoor is het mogelijk de planeten met hun onderlinge hoeken eveneens te zien als bewegende componenten. De aspecthoeken, die hun oorsprong hebben in geometrische vormen, geven dan het stilstaande kader waardoor de betekenis van het astrologische aspect wordt bepaald. De basiscomponenten in hun onderlinge relaties vormen samen de structuur van wat ik hier zal noemen de astrologische methodiek.

Astrologie als taal

De vraag hoe het mogelijk is dat de astroloog informatie ontleent aan de horoscooptekening, kunnen we nu formuleren als: hoe is het mogelijk informatie te ontleen aan de combinaties van deze bewegende en stilstaande componenten in de horoscooptekening? Om te proberen een antwoord op deze vraag te vinden zouden we ons in het algemeen kunnen afvragen hoe het mogelijk is informatie te ontleen aan een diagram, een symbolische voorstelling, met verschillende componenten in hun onderlinge relaties.

Regelmatig hoort men de opvatting dat astrologie een symbolentaal is, of nog algemener, een bijzondere vorm van taal. De reden dat de astrologie zo wordt gezien is ongetwijfeld dat de horoscoop zelf gezien wordt als een informatiebron, die als een boek in een vreemde taal kan worden gelezen. Zo wordt bijvoorbeeld gesproken van het "boek der hemelen". Het decoderen van de informatie die in de horoscoop opgesloten ligt is de bijzondere kunst die de astroloog beheerst. De astroloog kent de "taal der sterren", het "hemelse schrift", waarin de horoscoop is geschreven.

In de Babylonische cultuur vinden we reeds duidelijke aanwijzingen dat men de astrologie beschouwde als een taal. Bij de Grieken vinden we deze opvatting voor het eerst in de Enneaden van Plotinus (204-269 n.Chr.), waaraan het citaat aan het begin van dit artikel is ontleend. Sinds de Renaissance vinden we deze opvatting regelmatig in astrologische en occulte werken.⁴

Dit beeld van de astrologie als taal is naar mijn idee niet goed te verenigen met de opvatting van de horoscoop gezien (uitsluitend) als magische inductor. Als de astroloog zijn kunst kan leren, en als een leek inderdaad minder goed in staat is om de horoscoop te decoderen, dan zal er sprake moeten zijn van zekere regels volgens welke de duiding wordt aangepakt. Door duidingsregels is het mogelijk dat verschillende astrologen steeds dezelfde informatie kunnen ontleen aan de horoscoop, waardoor deze informatie het karakter krijgt van een objectieve vorm van kennis, vergelijkbaar met wetenschappelijke kennis.

Als het beeld van de astrologie als een vorm van taal inderdaad een zinvol beeld is, dan lijkt het ook redelijk te veronderstellen dat ook allerlei wetenschappelijke ideeën die van toepassing zijn op taal in het algemeen, van toepassing zouden kunnen zijn op de astrologie.

Taalwetenschap

In de algemene taalwetenschap heeft men ontdekt dat natuurlijke taal - taal die wordt gebruikt voor menselijke communicatie - een aantal universele kentrekken heeft, ongeacht welke natuurlijke taal men in beschouwing neemt. Zo heeft elke natuurlijke taal bijvoorbeeld zinnen die bestaan uit kleinere eenheden (woorden), die zelf weer uit nog kleinere eenheden kunnen bestaan (tekens en klanken), en kent elke taal grammaticale regels die bepalen hoe zinnen worden gevormd uit deze kleinere eenheden. Het aantal grammaticaal juiste zinnen dat kan worden gevormd is in elke natuurlijke taal onbepaald. Deze universele kentrekken worden op het niveau van zinsbouw genoemd het syntactische aspect, en op het niveau van woordvorming het morfologische aspect van de taal. Verder is er in elke natuurlijke taal een aspect, eigenlijk de belangrijkste trek van natuurlijke taal, waardoor het mogelijk is dat taalbouwsels zoals woorden en zinnen "iets betekenen". Dit wordt genoemd het semantische aspect van de taal.⁵

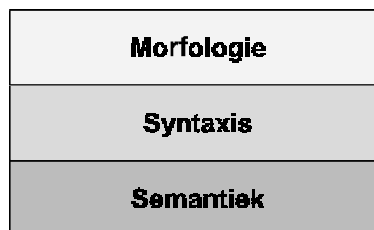

fig.2

Het alfabet

Een taal wordt op het morfologische en syntactische niveau vaak beschreven als bestaande uit een aantal onderdelen waaronder:

1. een verzameling van alle tekens waaruit de enkelvoudige eenheden ("woorden") en samengestelde eenheden ("zinnen") van de taal zijn gevormd, die wordt genoemd een alfabet, en
2. een verzameling regels die bepaalt hoe samengestelde eenheden uit enkelvoudige eenheden worden opgebouwd, die wordt genoemd een grammatica.

Het alfabet van de westerse astrologie wordt uiteraard gevormd door bijvoorbeeld de tekens ♄, ♃, ♀, ♁ ... voor de dierenriemtekens, de tekens ♁, ♀, ♁, ♁, ... voor de planeten, de tekens 1, 2, 3, 4 ... voor de sectoren, en de tekens ♂, ♀, ♂, ... voor de aspecten. Deze tekens zijn (praktisch gezien) niet opgebouwd uit kleinere eenheden. Ze vormen tevens de belangrijkste basissymbolen van de astrologie: het zijn de kleinste betekenisdragende eenheden. De betekenis van deze basissymbolen wordt vastgelegd in een lexicon, in de astrologie het begin van elk inleidend werk en elke cursus.

Grammatica en logica

De grammatica van een astrologisch duidingssysteem bestaat meestal uit impliciete, ongeschreven regels. We leren astrologie grotendeels door te zien hoe astrologen de symbolen gebruiken, eigenlijk zoals een kind leert spreken. Beginners zeggen soms "Capricornus staat in Vissen", maar het duurt niet lang voor men doorheeft dat "Saturnus in Vissen" een juiste uitspraak is, en "Capricornus in Vissen" niet. Uitspraken zoals "Saturnus staat in Vissen" kunnen worden beschouwd als bestaande uit een aantal basissymbolen, hier "Saturnus" en "Vissen", en een relatie "staat in". Dergelijke uitspraken zijn vergelijkbaar met de enkelvoudige zinnen of atomaire uitspraken in de zogenaamde predikaatlogica, de logica van dingen en hun eigenschappen.⁶ Saturnus in Vissen is in de taal van de predikaatlogica zoiets als "Pxy". Het symbool P is daarin het predikaat, het staan van de planeet in het teken. Het symbool x kan dan Saturnus voorstellen, en y het teken Vissen. De astrologische symbolentaal wordt gebruikt alsof hij is ingebed in het gewone Nederlands en vormt zo de astrologische vaktaal. Zo kunnen redeneringen worden opgebouwd zoals: "omdat de Zon in Waterman staat en Uranus vierkant op de ascendant staat denk ik dat u ...". De uitdrukkingen in de astrologische vaktaal die in de praktijk door astrologen wordt gebruikt zijn weer te geven in de symbolentaal van de predikaatlogica of in een computertaal, waarmee gezegd is, dat dit onderdeel van de duiding een zuiver intellectuele activiteit is. De astrologische symbolentaal kan worden gezien als verzameling uitspraken in de predikaatlogica. Daarmee weten we ook dat de grammatica van een astrologisch duidingssysteem op eenvoudige wijze kan worden geformaliseerd, namelijk met

behulp van de symbolentaal van de predikaatlogica. Daarmee is dus bekend hoe uit de basissymbolen enkelvoudige en samengestelde uitspraken worden opgebouwd, de astrologische symbolentaal op het syntactische niveau. Hiermee is een deel beantwoord van de vraag hoe de informatie aan de horoscooptekening wordt ontleend. We weten daarmee echter nog niet waardoor de betekenis van de uitspraken wordt bepaald: het semantische niveau.

Interpretatieregels

De regels die de astroloog in de praktijk van de duiding toepast, hetzij impliciet hetzij expliciet, zouden kunnen worden weergegeven als:

Indien {uitdrukking in astrologische vaktaal}
dan {interpretatie in gewoon Nederlands}

In de linkerhelft van de interpretatieregels komen meestal de bewegende en stilstaande factoren terug, gecombineerd tot een enkelvoudige uitspraak zoals "Venus staat in sector 1". Het basissymbool "Venus" bijvoorbeeld, kan in deze regels niet alleen links staan. Het basissymbool maakt deel uit van de astrologische methodiek, maar wordt pas geconcretiseerd wanneer het wordt gecombineerd met een "stilstaande" factor in een specifieke horoscoop, zoals een sector of een teken. Het basissymbool verwijst wel naar een functie binnen de persoonlijkheid van de mens, dat wil zeggen naar een onderdeel in de persoonlijkheidstheorie.

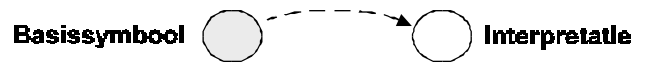

fig. 3

In het proces van astrologische duiding worden de interpretaties vervolgens met elkaar gecombineerd. Bij dit combineren kan intuïtie een sterke of minder sterke rol spelen. Deze weergave zouden we kunnen terugvinden in een computerprogramma, bijvoorbeeld in een programma waarmee medische diagnoses worden gesteld, een zogenaamd expertsysteem, een "kennisintensief" systeem waarin bijvoorbeeld de kennis van een ervaren arts kan worden vastgelegd om te dienen ter ondersteuning bij het nemen van beslissingen. De regels zien er in een dergelijk programma bijvoorbeeld zo uit:

Indien {symptoom} *dan* {diagnose}

In zulke systemen kan dan met elke regel weer een mate van waarschijnlijkheid verbonden zijn waarmee de kans wordt vastgelegd dat de diagnose bij het gegeven symptoom al dan niet zal worden aangetroffen. Aan de hand van nieuwe ervaringen kunnen de regels voortdurend worden bijgesteld.

Combinatieregels

Het aantal mogelijke combinaties van horoscoopfactoren is echter zeer groot. Het aantal mogelijke combinaties is dan wel niet oneindig zoals het aantal mogelijke zinnen in een natuurlijke taal, maar het is voor een astroloog toch niet mogelijk om voor elke denkbare combinatie een interpretatieregel paraat te hebben. Een wat meer geavanceerd duidingssysteem heeft daarom ook regels die vertellen hoe uit de betekenis van de basissymbolen de betekenis van combinaties van factoren moet worden afgeleid. We kunnen daarbij denken aan regels om bij planeten die een bepaald aspect met elkaar vormen te kunnen afleiden wat het betekent als juist deze planeten dit specifieke aspect met elkaar vormen. Ik weet wat Maan en Saturnus zijn, en wat een uitgaande driehoek is, maar wat betekent het als de Maan uitgaande driehoek staat met Saturnus? Als Venus uitgaande vierkant Mars staat en opposiet Pluto, waarbij Mars uitgaande vierkant staat met Pluto, welke astroloog heeft dan een interpretatieregel klaar om deze combinatie vanuit het geheugen te kunnen duiden? Hoogstens zal hij zeggen dat deze combinatie een T-kruis vormt en dat hij daarover een algemene uitspraak kan doen, maar deze uitspraak blijft betrekkelijk vaag. Een meer diepgaande duiding van de combinatie kan heel precieze informatie opleveren, maar dan moeten er regels voorhanden zijn waarmee de betekenissen van de afzonderlijke aspecten tot een grotere eenheid kunnen worden gesmeed.

Het wichelen

Als we de verschillende astrologen aan het werk zien, kunnen we constateren dat er verschillende manieren zijn om vanuit horoscoopfactoren of constellaties tot grotere eenheden te komen. Een manier is bijvoorbeeld om een eigenschap, laten we zeggen een dimensie van een psychologisch model, in gedachten te nemen en dan, al dan niet systematisch, de horoscoop te doorlopen en aan de hand van de gevonden standen af te wegen, te wichelen, in welke mate de geborene deze eigenschap bezit, of wat zijn score zou kunnen zijn op de betreffende dimensie. Deze manier werkt goed wanneer de geborene een extreem voorbeeld is van iemand met deze eigenschap. Als we op deze manier een aantal eigenschappen aflopen hebben we een gerede kans dat we een eigenschap ontdekken waar de geborene een extreme hoeveelheid van in huis heeft. Deze methode stelt ons slechts in staat om iets te zeggen over dat wat in kwantiteit extreem aanwezig is in een mens, en leidt dus tot stereotypering. We kunnen zo wel een karakterbeschrijving maken, maar we kunnen op detailvragen van de cliënt geen adequaat antwoord vinden. Er is dus een andere manier van combineren nodig om tot een meer verantwoord beeld te komen.

De persoonlijkheidstheorie

Een interpretatieregel, zoals hierboven besproken, legt een relatie tussen een uitspraak en een betekenis. Als we echter deze betekenissen willen combineren moeten we op een of andere manier een relatie kunnen aangeven tussen de verschillende betekenissen onderling. De mogelijke betekenissen en hun onderlinge relaties vormen in het

algemeen een betrekkelijk constant geheel, een referentiekader dat steeds opnieuw wordt geraadpleegd. Verschillende horoscopen worden aan de hand van dit referentiekader met elkaar vergeleken. Op het gebied van de psychologische astrologie vormt dit referentiekader ons mensbeeld, de impliciete of expliciete persoonlijkheidstheorie waarmee we de cliënt bekijken, en waarbinnen de duiding of diagnose een plaats krijgt.

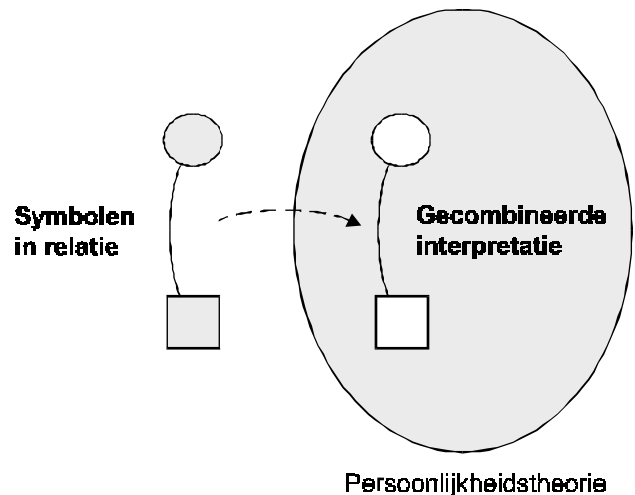

fig. 4

Een persoonlijkheidstheorie helpt dus bij de bepaling van de betekenis van de symbolen in hun onderlinge relaties. Dit is echter alleen mogelijk wanneer de structuur van dit mensbeeld overeenkomt met de structuur van de hemelsituatie die is weergegeven in de horoscoop. Een eerste voorwaarde die daarom aan de persoonlijkheidstheorie kan worden gesteld is dat de driegerleding van de bewegende sterrenhemel, de bewegende planeten en het stilstaande horoscoopframe er op een of andere manier in wordt teruggevonden. Niet iedere persoonlijkheidstheorie is dus geschikt om zonder meer in combinatie met de horoscoop te gebruiken. Wanneer we een theorie gebruiken die uit de psychologie afkomstig is moeten we ons realiseren dat deze theorieën altijd maar voor een deel passen op de horoscoop. Als we ons teveel aan een dergelijke theorie vastklampen krijgen we uiteraard een verkeerd beeld van de cliënt en zijn problematiek. Uit dit oogpunt is het beter om een op de astrologie of esoterie gebaseerd mensbeeld te ontwikkelen, of anderszins een breed georiënteerd beeld, waarin de verschillende psychologische theorieën in hun onderling verband kunnen worden ingepast.

Wittgensteins Tractatus

In de taalkunde en taal filosofie vinden we met betrekking tot het semantische niveau, het niveau van de interpretatieregels, een aantal verschillende theorieën. Hoe de taal op dit niveau precies werkt is voor de verschillende wetenschappers nog niet helemaal duidelijk. De hedendaagse opvattingen hebben echter bijna alle met elkaar gemeen dat ze er op een of andere manier vanuit gaan dat de

(enkelvoudige) uitspraken hun betekenis ontlenen aan hun verwijzing naar feiten in de werkelijkheid.⁷ Zulke theorieën noemt men wel referentiële betekenis-theorieën.⁸ Een dergelijke theorie is voor het eerst in detail beschreven door de filosoof Ludwig Wittgenstein in werk *Tractatus logico-philosophicus* uit 1922.⁹ Zijn "afbeeldingstheorie" wordt onder andere toegelicht in stelling 4.0311:

Een naam staat voor een voorwerp, een andere naam staat voor een ander voorwerp en onderling zijn ze verbonden, zo wordt door het geheel - als door een levend beeld - een toestand voorgesteld.

De stellingen uit Wittgensteins *Tractatus* zijn meestal nogal cryptisch, en dat wordt er niet minder op wanneer ze buiten de samenhang van de tekst worden beschouwd; als we dit beeld echter vergelijken met figuur 4 hierboven, dan zien we een weergave van wat hij hier zou kunnen bedoelen. De structuur van namen (begrippen) die in een bepaalde relatie tot elkaar staan, en de structuur in de werkelijkheid die we beschrijven komen met elkaar overeen. In de astrologie hebben we een prachtig begrip ter beschikking om deze overeenkomst in structuur in één woord weer te geven, namelijk het begrip analogie. Bij het beantwoorden van de vraag hoe het mogelijk is om met behulp van taal iets over de werkelijkheid te zeggen, komen we dus uiteindelijk tot een begrip dat aan de basis ligt van ons denken over de wereld, terwijl dat begrip in de astrologische en occulte literatuur eveneens als een sleutelbegrip wordt gepresenteerd.

Analogie

Laten we het begrip analogie, dat staat voor een principe dat kennelijk zo belangrijk is in ons denken, eens iets preciezer onderzoeken. Soms wordt wel gedacht dat onder analogie wordt verstaan slechts het feit dat er een overeenkomst bestaat tussen twee voorwerpen. Op het eerste gezicht lijkt dit misschien niet zo gek, maar er zijn al snel voorbeelden te bedenken van zaken die wel overeenkomsten vertonen, maar waar we niet van kunnen zeggen dat ze werkelijk analoog zijn. Het zonnestelsel en het atoom in het model van Bohr-Sommerfeld komen met elkaar overeen en zijn in zekere zin ook analoog. Een station en een haven komen met elkaar overeen maar we zeggen niet zonder meer dat deze analoog met elkaar zijn. In studies over analogie komen we vaak deze notatie tegen:

trein : station :: schip : haven

wat we kunnen uitspreken als: de trein verhoudt zich tot het station als het schip tot de haven. We noemen deze formule een weergave van een analogie omdat de relatie die bestaat tussen de trein en het station, dezelfde is als die tussen schip en haven. Er is een overeenkomst in structuur tussen de elementen links van het :: symbool en de elementen rechts daarvan. We zien hier ook dat analogie niet een vaag soort logica is, gebaseerd op associatie, maar een precies werkend mechanisme dat zelf gebaseerd is op de logica van

verschillen en overeenkomsten. Het is uiteraard niet voor niets dat oplossen van analogievraagstukken een vast onderdeel is van de meeste tests waarmee het vermogen tot abstract denken wordt getest, zoals intelligentietests.¹⁰ De verbale analogieën in de bekende Verbale Aanleg Test (VAT) zijn hiervan een voorbeeld. Het vermogen analoog te kunnen denken houdt in dat we in staat zijn ons een beeld te vormen van nieuwe situaties in de wereld om ons heen, aan de hand van wat we eerder hebben geleerd.

De Wet van analogie

In de astrologische en occulte literatuur vinden we het begrip de "Wet van analogie" regelmatig genoemd. Vaak wordt die wet geïdentificeerd met de "Hermetische regel" die luidt "zo boven, zo beneden". Deze regel is afkomstig uit het geschrift *Smaragden tafelen*, de *Tabula Smaragdina* van Hermes Trismegistos, en wordt meestal geïnterpreteerd als "er is een correspondentie tussen de hemelsituatie en de verschijnselen op aarde".¹¹ De betreffende passage luidt in een van de overgeleverde Latijnse teksten als volgt:

*Quod est inferius est sicut quod est superius,
et quod est superius est sicut quod est inferius,
ad perpetranda miracula rei unius.*

in vertaling:

*Hetgeen beneden is, is zoals hetgeen boven is, en
Hetgeen boven is, is zoals hetgeen beneden is,
om de wonderen van het Ene te volbrengen.*

afbeelding: Hermes Trismegistos, de Egyptische ingewijde

Het woord boven duidt in de Hermetische geschriften op de hemelwereld met daarin de sferen van de planeten, en het woord beneden duidt op de aarde, de wereld waarin de mens leeft. In ons betoog wordt deze hemelwereld afgebeeld door de horoscooptekening. Het mensbeeld, de persoonlijkheidstheorie is een afbeelding van aarde en mens. Over de interpretatieregels, de relaties tussen horoscoop en persoonlijkheidstheorie, wordt hier door Hermes eigenlijk gesproken. De bewering die in dit vers wordt gedaan kan worden vertaald als: de structuren in horoscoop en persoonlijkheid zijn analoog. Wonderen van het Ene duidt dan op de evolutie van de mens die vanuit de oorspronkelijke eenheid in de hemelwereld naar de aarde wordt gezonden, en zijn weg terug zoekt om zijn bewustzijn opnieuw met die oorspronkelijke eenheid te kunnen verbinden.

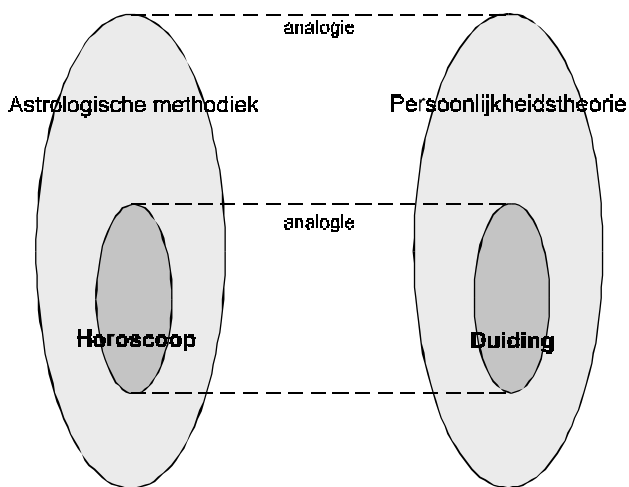

fig. 5

Het model van de duiding

Met de bespreking van de Wet van analogie hebben we het model van de astrologische duiding compleet. In figuur 5 zien we hiervan een weergave. De persoonlijkheidstheorie als afspiegeling van de astrologische methodiek. De methodiek, zo hebben we gezien bevat in principe de drie basiscomponenten 1. dierenriem, 2. planeten met aspecten en 3. het sectorenframe. Deze drievoudige structuur moet terugkomen in de persoonlijkheidstheorie. De duiding is een afspiegeling van de horoscoop: de informatie uit de horoscoop is een diagram, een gecodeerde weergave van de menselijke persoonlijkheid.

De structuur van de horoscoopfactoren in hun onderlinge relaties moet in de structuur van de persoonlijkheid kunnen worden herkend, zoals we hebben hierboven hebben gezien. In de notatie die we hierboven hebben geïntroduceerd ziet figuur 5 er als volgt uit:

astrologische methodiek : persoonlijkheidstheorie ::
horoscoop : duiding

of

astrologische methodiek : horoscoop ::
persoonlijkheidstheorie : duiding.

Hoe het proces van duiding precies werkt, dat wil zeggen de decodering van de horoscoop, in het ei in de linkerhelft van figuur 5, en de interpretatie, de toepassing op een cliënt, in het ei in de rechterhelft van figuur 5, hebben we op een aantal belangrijke punten kunnen laten zien door de astrologie te vergelijken met een taal. Bij de redenering zijn we uitgegaan van zeer algemene grote lijnen, die eigenlijk voor elk astrologisch systeem, en in elke astrologische praktijk gelden. Een specifieke astrologische benadering wordt volgens het hier ontwikkelde model gekenmerkt door de volgende punten.

1. Basissymbolen, hun abstracte betekenis, en de tekens waarmee ze worden weergegeven
2. Syntactische regels en regels voor juiste formulering in astrologische vaktaal
3. Interpretatieregels
4. Combinatieregels
5. Persoonlijkheidstheorie

Deze symbolen, tekens, regels en persoonlijkheidstheorie kunnen, gezien het voorgaande, niet willekeurig worden gekozen, maar zijn afhankelijk van de voorwaarde dat de structuur van de basissymbolen in hun mogelijke onderlinge relaties op tenminste ergens moet overeenkomen met de structuur van de mens volgens de gekozen persoonlijkheidstheorie, volgens de genoemde Wet van analogie. Hoe deze keuzen precies tot stand komen kan een onderwerp zijn voor nadere beschouwing, en iedere astroloog kan voor zichzelf nagaan hoe hij deze keuzen maakt en welke argumenten hij daarvoor heeft.

Perspectief

Een uitgewerkt model van de astrologische duiding biedt een kader om verschillende astrologische benaderingen met elkaar te vergelijken. Ik heb in dit artikel geprobeerd een lijn aan te geven voor de opstelling van zo'n model. De details zouden verder kunnen worden ingevuld. Naar mijn idee is de enige weg die zou kunnen leiden tot vruchtbaar wetenschappelijk onderzoek naar de validiteit van de astrologie, op deze lijn verder te gaan. Met een model van de duiding is het mogelijk het niveau van het onderzoek van een trial-and-error aanpak te verheffen tot een meer systematische aanpak, met wellicht als gevolg minder twijfelachtige resultaten. Er kunnen verklaringen worden gezocht voor het mislukken van enkele onderzoeken die gebaseerd zijn op het toetsen van de claims van astrologen, door hun methode onder de loep te nemen. Het zonder meer astrologische en psychologische gegevens onderwerpen aan een statistische toets, zoals veelal gebeurt, leidt niet tot enig inzicht in de werking van de astrologie. Zonder eerst te werken aan een stevige theoretische ondergrond en heldere, expliciete definities, ook op het gebied van de gehanteerde persoonlijkheidstheorie, gaan de resultaten van het onderzoek op in de complexiteit, en die is nu eenmaal eigen aan het verschijnsel mens. ■

Noten

1. Armstrong, A.H. (vert.), *Plotinus, Vol. III, Enneads III 1-9*, Harvard University Press, Cambridge Mass., 1980, serie: The Loeb Classical Library nr. 442, p. 28, r. 20-26, in de vertaling van Armstrong:

... but that they perform in addition another service; this is that those who know how to read this sort of writing can, by looking at them as if they were letters, read the future from their patterns, discovering what is signified by the systematic use of analogy - for instance, if one said that when the bird flies high it signifies some high heroic deeds.

2. Het begrip divinatie betekent waarzeggerij, maar mist de negatieve gevoelswaarde die sommigen aan dit begrip hechten. De Neo-Platoonse denkers Plotinus en Jamblichus onderscheidden twee vormen van divinatie, die welke inzicht geeft door direct contact met de goden, en die welke inzicht geeft door beschouwing van bijvoorbeeld voorwerpen of de beweging van de sterren waarin, door de gunst van de goden, bepaalde betekenisvolle patronen zijn te herkennen. Met de term divinatie-techniek bedoel ik hier in het bijzonder deze laatste vorm.

3. *Esoterische Astrologie en de objectiviteit in de astrologie*, in URANIA jg.93 nr.4, okt. 1999, p. 67-71, het model van de astrologische duiding is daarin iets uitgebreider dan in het onderhavige artikel

4. Dornseiff, F., *Das Alphabet in Mystik und Magie*, Teubner, Leipzig, 1925², p. 89-90

5. Carnap, R., *Introduction to Symbolic Logic and its Applications*, Dover, New York, 1958, p. 101-104

6. Logica is de wetenschap die leert hoe we moeten denken om van gestelde uitspraken tot geldige conclusies te komen. In het werk van Wittgenstein wordt het begrip logica op een iets andere manier gebruikt. Hij spreekt bijvoorbeeld over een logische structuur. Hij bedoelt hiermee kort gezegd een beeld van de dingen met hun eigenschappen in hun onderlinge relaties.

7. Gamut, L.T.F. (ps.), *Logica, taal en betekenis 2, Intensionele logica en logische grammatica*, Het Spectrum, Utrecht, 1982, p. 21-25

8. Jackendoff, R.S., *Semantics and Cognition*, MIT Press, Cambridge Mass., 1983

9. Wittgenstein, Ludwig, *Tractatus logico-philosophicus*, Atheneum, Amsterdam, 1982³ (oorspr. tekst met ned. vert. en aantekeningen van W.F. Hermans)

10. Sternberg, R.J., *Intelligence, Information Processing and Analogical Reasoning*, Lawrence Erlbaum, Hillsdale NJ, 1977

11. Spierenburg, H., *Zo boven, zo beneden, inleiding tot de Tabula Smaragdina*, in *Lucifer*, mei 1970, p. 95-102